

Njestróžće so!

**Budź troštny a njebudź styskliwy,
njeboj so a njedaj so nastróžić!**

1 chron 22,13

Hdyž běch mały hólc, snadź w přěnim abo druhim létniku, wopytach swojeho přěcela. Dokelž so wonka dešćowaše, hrajkachmoj w stwě. Schowach so za kachlemi. Přěcel dyrbyeše mje pytać. Hdyž steješe z chribjetom ke mni, wuskočich nadobo a wótrě na njeho zawołach. W tym wokomiku zastupi jeho mać do jstwy. Wona njebě z mojim zadžerženjom docyła spokojom. Z měrnym hłosom mi wukładowaše, zo nimam druhich ludźi stróžić, dokelž móže to zawinować, zo tón nastróženy jenož hišće jakota. Njeběch to tola zle měniť. Zo nastanje ze stróželow jakotanje, bě mi njeznate. Předolho njewostach wjace pola swojeho přěcela.

Stróžeje nam tež jako doroscěnym do stawow zajědu, hdyž nadobo do strašneho položjenja přińdžemy. Wotsunjemy-li so wot puća a nahle na zemju padnjemy, tak so chětro nastróžimy. Abo hdyž na sekundu w awće wusnjemy a mašina nadobo naprawo čehnje do přerowa. Derje nam, hdyž woteńdžemy ze stróželemi a nichtó njedyrbi za policiju abo za chorobnym

awtom wołać. Najskerje potom trochu kedźbliwišo jědzemy.

Što móžemy činić přećiwo nastróženju? Hdy by so w prjedawšich časach něchtó nastróžił, napari so jemu spěšnje něšto „stróžaweho zela“, zo njeby žana škoda po stróželah zwostała. Kotre zelo to běše, njemóžach zwěsćić, dokelž naši słownikarjo wšelake mjena podawaja. Najskerje so wjacorym zelam přicpěwaše, zo pomhaja při stróželah. Džensniši psychologojo měnja, zo pomha trochu zwučowanja při wobchadze ze stróželemi. Tola nazhonje tež wući, zo so ludžo, kotřiž su něšto negatiwneho dožiwili, bóle stróža hać druzy.

Tež w Swjatym pismje reči so wo stróželah. Ludžo so stróžichu, hdyž Jezusowe słowa slyšachu abo jeho džiwy dožiwichu. Jako Jezus wo tym rěčeše, zo je čězko za bohateho, do Božeho kralestwa dóńć, so stróžichu a rěčachu mjez sobu: Štó móže potom zbóžny być? (Mark 10,23–26) Druhi króc so stróžichu, jako widžachu Jezusa po morju kročić. Wučomnicy mějachu to za šerjenje a ze strachom kričachu. (Matej 14,26)

Jezusowy wotpohlad wšak njeběše, wučomnikow nastróžić. Jemu džěše runje

wo to, zo njetrjebaja so stróžić. Jeho hłowny argument při tym bě, zo zamóže nadzemski měr do wutrobow dać: „Měr wam wostajam, swój měr wam dawam. Ja nje-dawam, kaž swět dawa. Waša wutroba so njestróž ani so njestrachuj.“ (Jan 14,27)

Tež w zwisku z jutrami pisa so w bibliji wo stróželah. Žony so stróžichu, hdyž zastupichu do rowa a nikoho njewidžachu. Wučomnicy so stróžichu, jako zastupi tón, kotrehož mějachu za morweho, do jich srjedźizny. Bojachu so a měnjachu, zo ducha widža. Ale Jezus jich napominaše: „Što sće so tak nastróžili a čehodla nastawaja we wašich wutrobach tajke mysle? Wohladajće mojej ruce a mojej noze. Ja sym to.“ (Lukaš 24,37–39)

Jezus je smjerc přewinył. To je sylny argument, zo njetrjebamy so smjerće dla stróžić a bojeć. W Spěwarskich mamy kěrluš (čo. 76,1), kotryž chce nam pomhać přećiwo nastróženju:

Jezus, mój Knjez, žiwy je,
z nim ja sobu žiwy budu.
Smjerc, nětk twoje stróžeje
njejsu strašne smjertnom ludu.
Z rowa čěr dže njebjeska;
to je moja nadžija.

Jan Malink

Pycha žnjowodžakneho swjedenja w Michalskej cyrkwi w Budyšinje

Foto: J. Malink

Wšón započatk je ćežki

Tak, lube džěci, rěka stare přisłowo. A snano sće to hižo same nazhonili. Runje nětko na spočatku noweho šulskeho lěta.

Snano dopominaće so tež hišće, kak sće nawukli koleso jěc abo kak sće přeni raz same po puću byli. Bjez staršeju. Kajke běchu tehdy waše začuća?

Tež Jozua, pomocnik Mójzasa, běše sej spočatnje njewěsty. Na přim stawje knihi Jozuwy w Starym zakonju steji: „Mój wotročk Mójzas je wumrěł. Stań nětko a cěhń tu přez Jordan, ty a wšón lud, do kraja, kotryž ja synam Israela sym dał.“

Runje nětko dyrbi swój lud do slubjeneho kraja sam wjesć. Puć je hišće daloki. Přeco běše poboku swojeho nazhoniteho wjednika. Mójzas bě puć znał. A nětko? Jozua steješe nadobó sam. Přeni raz!

Bóh pak da Jozuwy zmužitósc.

W bibliji steji dale: „Ja chcu być z tobu, kaž sym z Mójza-

som był; njewopušču će.“ Tak sta so Jozua z wjednikom swojeho luda.

Kak derje je za nas wědзец: Jozua njebě sam na swojim puću a my to tež njejsmy. Bóh nas škita a da nam dowěru.

„Njestrachuj so a njeboj so. Sym pola tebe, hdžežkuli džeš.“

**Gabriela
Gruhlowa**

Rys.: z „Höret mein Wort“ (1988)

23 nowych fararkow a fararjow w Sakskej

Wot lětušeho septembra přewza sakska krajna cyrkej 23 młodych muži a žonow z wikariata do farskeje služby. Přiwšěm wostanje wot cyłkownje 550 farskich městnow w sakskich wosadach 29 njewob-sadzenych, kaž krajnocyrkwiniski zarjad w Drježdžanach zdžěli.

23 młodym absolwentam, kotřiž zastojnstwo nastupja, steji 14 duchownych napřečo, kiž so na wuměnk podaja.

Farar n. w. Joachim Conzendorf zemrěł

Dnja 30. awgusta zemrě farar n. w. Joachim Conzendorf. Jako młody duchowny bě 16 lět we Wóslinku, tehdy hišće trochu serbskej wosadže, skutkował. Wot tam bě so podał do Schmiedeberga we wuchodnych Rudnych horach. 1977 nawróci so do

W přichodnych lětach pónđe wob lěto 15 do 35 sakskich fararjow na wuměnk, tak krajnocyrkwiniski zarjad.

Hladajo na dołhodobne personelne planowanje je krajna cyrkej naposledk přidatny wikariatny kurs poskićiła, zo móhła wjace duchownych wukublać. Spočatk septembra nastupi zaso 17 młodych muži a žonow swoju dwulětnu přihotowansku službu na farske zastojnstwo. **PB**

łužicy a bě hač do wotchada na wuměnk 1992 z fararjom w Steinigtwolmsdorfje. Wuměnkarske lěta přežiwi z mandželskej w Ringenhainje, při čimž bě hišće wjele lět jara aktiwny. Dnja 3. septembra bu w Steinigtwolmsdorfje pochowany. **PB**

Nowy farar w Hornim kraju

Njedzelu, 31. awgusta, bu Karl-Friedrich Kottmeier jako nowy farar w Chróstawskej cyrkwi swjedžensce zapokazany. Wón naslěduje fararja Gerharda Fiedelschustera, kotryž bě so hižo před dlěšim časom na wuměnk podał. 52lětny duchowny ma nimo Chróstawy tež wosadže we Šerachowje a w Korzymju zastarać.

Farar Kottmeier pochadza ze wsy w Limborskej holi. Jeho nan bě kantor, džěd a pradžěd běštaj fararjej. Po studiju

w Neuendettelsauwje, Tübingenje, Erlangenje a Solingenje wukonješe wón farsku službu we wuchodoněmskich krajach. Skutkowaše najprjedy we wosadže blisko Stendala, potom sewjernje Drježdžan a naposledk w Rudnych horach. Farar Kottmeier je woženjeny a nan pječ džěci w starobje mjez sydom a 16 lětami. W swobodnym času so rady z rěčemi zaběra, mjez druhim z ruščinu, kotruž přez to wuknje, zo bibliju w ruščinje čita. **PB**

Pokiwy

Zakónčenje wustajeńcy

We wobłuku wosebiteje wustajeńcy „Kurt Hajna – wobrazowy chronist“ wotměje so srjedu, 10. septembra, poslednje zarjadowanje. Wot 18 hodž. wjedže Budyski fotografikar a awtor ekspozicije Jürgen Mačij po wustajeńcy. W 19 hodž. přizamkne so rjad krótkopřednoškow k wubranym fotografym dokumentam. Hudžbnje přewodźuje jednotliwe přinoški István Kobjela, kotryž interpretuje hudžbu z 1950tych a 1960tych lět kaž tež spěwy Güntera Schwienteka. Wustajeńca zakónči so 21. septembra.

Serbski muzej

Spožčenje mjena

Składnostnje lětušeho 100lětneho wobstaća wosadneho doma w Budestecach spožča jemu njedzelu, 21. septembra, mjeno „Michael-Frentzel-Haus / Dom Michała Frencela“. Michał Frenzel (1628–1706) bě wot 1662 do 1706 farar w Budestecach a přeloži Nowy zakon do serbsčiny. Swjatočnosť wuhotuja sobu Serbski superintendent Malink, chór Budyšin a wosadni dujerjo z Budestec. Po tym su wšitycy do wosadneho domu na kofej přeprošeni. Započatk je w 14 hodž. **Wosada Budestecy**

Serbski bus 2014

Přeprušujemy na lětuši wulět Serbskeho busa njedzelu, 28. septembra, do Rowneho a pólskeho džěla Delnjeje Łužicy. Wotjědzemy we 8 hodž. w Budyšinje pola Flackec awtoweho domu. Na swjedženju na Njepilic dworje w Rownom chcemy serbske kemše sobu swječić. Po tym podamy so do pólskeho džěla Delnjeje Łužicy, do Żarow, Żaganja, Lubanija a Iłowy. Wokoło 18.30 hodž. wróćimy so do Budyšina. Jězba płaći za doroscěneho 35 eurow, za džěco 15 eurow. Přizjewjenja přijimuje Měrcin Wirth w Budyšinje (tel. 03591 605371, wodnjo tež 03591 497226). **Handrij Wirth**

Přiručka k hórnistwu

Studija Franka Förstera „Verschwundene Dörfer im Lausitzer Braunkohlenrevier“ je w 3., wot Roberta Lorenca wobdžělanym a rozšěrjenym nakładže w LND wušła. Třeći nakład bu na zakładže nowych dopóznacow aktualizowany. Zdobom buchu po lěće 1993 wotbagrowane a podžělnje wotbagrowane wsy do přehlada přiwzate. Z nowymi fotami wuhotowaneje knize bu předžělaný zawod z wotrězkow k situaciji wudobywanja wuhla we Łužicy a k politice přesydljenja po 1989/1990 přidaty. **LND**
Frank Förster, Verschwundene Dörfer im Lausitzer Braunkohlenrevier, wobdžělaný wot Roberta Lorenca, Spisy Serbskeho instituta 8, 3., wobdžěl. a rozšěrj. nakład, 395 s., mnoho wobrazow, brošura, 978-3-7420-1623-2, 26,90 €

„Tak doľho, kaž budže dowěra do Boha a Jezusa Chrystusa, tak doľho budže tež serbstwo trać“

Rozmoľwa z Handrijom Wirthom z Njeswaćidla składnostnje jeho pjećašěsćdźesaćin

Dnja 27. septembra woswejiće swoje 65. narodniny. Što Wam tutón jubilej woznamjenja?

Jubilej je za mnje w přenim rjedže přičina, so Bohu dźakować za wšu dobrotu a pomoc, kiž sym w tutym doľhim času nazhonił, ale dźak prajić tež swojimaj staršimaj, swojim přiwuznym a wšitkim, kiž su ze mnu zhromadnje dźěl mojeho puća šli.

Sće so narodził jako syn doľholětneho Njeswaćidlskeho fararja, serbskeho superintendenta a redaktora Pomhaj Bóh Gerharda Wirtha. Kajki wuznam to za Was ma, zo bě nan w swojim času znata wosobina w Serbach?

Njesprócniwe intensiwne dźěło mojeho nana jako wosadny farar a jako serbski superintendent w času, kotryž je cyrkwi mnoho čezow načinił, je wulki wliw na mnje měło. Naša cyła swójba je podźěl měła na nanowym zastojnstwje. Za mnje bě to tež pohon, so napinać, derje wuknyć, sej kritiski wid na towaršnosť wobchowac, so duchownje z wěru zaběrać a so ze socializmom a jeho ateistiskej ideologiju rozestajec.

Sće wotrostł z třomi bratrami a ze sotru. Kajke dopomnjenki maće na swójbnje žiwjenje na Njeswaćidlskej farje?

Staršej staj nam přijomne dźěćatstwo zmóžniłoj. Na wulkej farskej zahrodze staj 1955 bratraj Pawoł a Arnošt, kiž staj dzejec a wósom lět staršej hač ja, w rozpadankach něhdyšeje fary z přećelemi drjewjanu „budu“ z blidom, ławkomaj, přičomaj a kachlemi natwariloj. Tuta „buda“ běše w lěcu kaž w zymje prawy dźěćacy paradiz, wosebje, hdyž při ćoplych kachlach sedžachmy. Tež pjeć lět mlódšej dwójnikaj Madlena a Měrćin staj hišće w „budže“ hrjakałoj.

Staršej mějstaj nimo kokašow tež kozu, kotrejež mloko pijachmy a do mlokarnje dawachmy, tak zo dosć butry a twaroha za swójbu mějachmy. Wosebje zwjeselace bě, hdyž měješe naša hila tři abo tež štyri kózlata. Potom bě na dworje žiwjenje.

Njezapomni tu jězbu mějachmy w lěće 1957 z nimale tricećilětnym awtom BMW-Dixi. Pawoł a Arnošt běštaj z mlódžinskej skupinu při morju a staršej chcyštaj jeju ze mnu tam wopytać. Tola před Bezkwom awto stawkowaše. Tak běše kónc z dalokej jězbu, a my tři smy w Zaue při wulkim jězoru krasny tydzień přežiwili. Njezapomnite wostanu mi tež naše rjane jězby, trójce samo z Trabantom, hač do Botharskeje.

Kajke bě serbske wosadne žiwjenje za čas Wašeho dźěćatstwa w Njeswaćidle?

Kóždu njedzelu swjećachu so w Njeswaćidle serbske a němske kemše. W Zarěču běchu tež kóždu njedzelu kemše, serbske pak nic kóždy raz. Serbske kemše běchu derje wopytane, wězo najwjace wot wowkow a dźědow.

Po wuchodženju šule w Njeswaćidle sće wopytał Serbsku rozšěrjenu wyšu šulu w Małym Wjelkowje. Kak je so Wam tam zešlo jako synej fararja a kak sće so čuť jako ewangelski mjez přewažnje katolskimi sobušlerjemi?

Jako syn fararja njejsym na wyšej šuli wobčežnosť měł. Nawopak znajachu někotři wučerjo hišće moju staršuju bratrow, kotraž běštaj 1958 a 1959 maturowaloj. Tež z katolskimi sobušlerjemi sym so derje znješł. Njejsym žane wróćosadjenje dožiwil. W našej rjadowni rěčachmy my rodzeni serbscy šulerjo wězo jenož serbsce. To bě za mnje nowe dožiwjenje, wšako w Njeswaćidle njemějach serbskich sobušlerjow.

Što sće studował a kajke bě Waše powołanske wuwice?

Po tym, zo sym za čas wyšeje šule wukublanje na elektromontera zakončil, sym so rozsudził elektrotechniku studować. Dóstach po maturje 1968 studijne městno na TU w Drježdžanach. Dokelž pak 1970 w politiskej wučbje we wobtuku předwojerskeho wukublanja jako rezerwowy oficěr w Seelingstäde pola Werdauwa njejsym zwólniwy był, wojaka w zapadoněmskim wojsku hidzić, sym wotpokazał přisahu na chorhoj zložić. Tehodla buch eksmatrikulowany. Dźělach na to dvě léce w Drježdžanskim zawodže VEB Transformatoren- und Röntgenwerk „Hermann Matern“. Po tym, zo běch poľdra lěta we wojsku jednorjy wojak, móžach studij wot 1974 do 1976 dokónčić. Tři lěta běch potom w Budyskim planowanskim běrowje VEB Ingenieurhochbaukombinat Pirna, Betrieb Projektierung. Wot 1979 dźělach při Energijowym zastaranju w Budyšinje a běch za dokumentaciju elektrowych a pľunowych syćow we wuchodnym dźělu Drježdžanskeho wobwoda zamoľwity. Po měrliwej rewoluciji běch lěto předsyda zawodneje rady w Budyšinje. Nowy čas bě zmóžnił geoinformaciski system w zawodže natwarić. Na nim dźě-

Foto: priv.

łach wot 1997 hač do 2004 we hłownym zarjedze ESAG w Drježdžanach. Wot lěta 2006 sym sobudželaćer w lěkarskej praksy swojeje mandželskeje.

Předstajće nam prošu skrótko swoju swójbu.

Lěta 1974 sym so z lěkaru Sigrid Fitzkec ze Šešowa woženil a bydlachmoj najprjedy pola přichodneju staršuju. 1975 narodži so naju syn Christoph. Wot 1976 do 1978 natwarichmoj sej swójski dom

w Njeswaćidle. Christoph je Serbski gymnazij w Budyšinje wopytał, w Berlinje medicinu studował a skutkuje nětko w Budyскеj chorowni. Wot 2004 je woženjeny a mamoj pjeć wnucchow.

Doľhi čas sće był zastupjer Serbow w sakskej krajnej synodze. Kelko lět to dohromady bě?

Běch wot 1996 sem 18 lět powołany ćlon synody.

Što běchu za Was wjerški a snadž tež nižiny synodalneho dźěla?

Synodalne dźěło bě za mnje jara zajimawe, wšako běch hižo wot nana wo nim slyšał a je kónc šěsćdzesatych lět jako hósć sam dožiwil. Wjerški běchu na kóždy pad nalětnje a nazymske zeńdženja, kotrež zwjetša štyri dny trajachu a na kotrež so intensiwne přihotowachmy. Na zeńdženjach smy wo předłohach, informacijach a myslach wuradźowali, druhdy hač do połnocy. Wězo bě to druhdy jara napinacy čas.

Su so za Waš čas serbske temy w synodze wobjednawali? Sće při tym móhł něšto za Serbow wudobyc?

Wjeršk za mnje bě bjezdweľa sobudžěło na nowym cyrkwiskim zakonju wo zastupnistwje Serbow w našej krajnej cyrkwi w nazymje 2002. Mi bě cyłkownje wažne, zo so naše serbske dźěło připóznawa a dale podpěra. Sym na to džiwał, zo synodalno něšto wo našim prócowanju zhonja, a wudžeržowach zwisk tež z hosćimi z wuchodnych krajow.

Lětsa sće swoje zastojnstwo jako synodala spuščil. Z kotreje přičiny so to sta?

Moja staroba a doľholětnje sobuskutkowanje běšej mi přičina, zo njejsym wjace k dispoziciji stał. →

⇒ Knjeni Annemarie Simonowa z Trupina je nowa zastupjerka Serbow w sakskej krajnej synodze. Što swojej naslédnicy přejeće?

Přeju jej, zo by měta wjeselo na tutym waznym a zajimawym džele a tež dosć wutrajnosće. Njeh Bóh jej da spomóžne mysle.

Mnohim sće tež znaty jako doholětny organizator wuprawow Serbskeho busa. Kak dołho tutón nadawk mjeztym wukonjeće a kelko zajězdow sće hižo přihotował?

Po tym, zo je mój nan 1977 přenju jězbu Serbskeho busa organizował, smój to wot 1984 hač do 1999 zhromadnje činiłoj. Z bratrom Měrcinom hromadze přihotujemj wulěty wot 2000 sem. Za mnje je to lětsa, da-li Bóh, 31. zajězd.

Što běchu z Wašeho wida najbóle poradžene jězby?

To je čežko prajíc, dokelž běch sam přeco zaso překwapjeny, kelko wobhladanja hódneho a stawiznisce zajimaweho mamy w Hornjej a Delnej Łužicy. Tež wulěty do Českeje a do Pólskeje, do Drježdžan, Torgauwa a Mišnjanskeho kraja běchu mi wobohaćenje.

Ličba sobujěducych w Serbskim busu je porno prjedawšim lětam hladajcy woteběrała. Što Was přiwššem pohnu-

Handrij Wirth na zeńdženju krajnej synody w Drježdžanach 2009 Foto: M. Oelke

wa, kóžde lěto znowa zajězd přihotować?

Wot započatka sem běchu to wulěty předewšëm za staršich wosadnych. Rady su woni tute zhromadne zajězdy přiwzali. Tak dołho, kaž je hišće dosć zajima na jězbach, sym tež zwólniwy so za nje zasadźec.

Kak posudzujeće džzensnišu situaciju ewangelskeho serbstwa? A kajki wi-dziće jeho přichod?

Mi je měnjenje mojeho kmótra, njeboh seniora Kristiána Pwela Lanštjaka z Prahi, wazne: Tak dołho, kaž budže dowěra do

Boha a Jezusa Chrystusa, tak dołho budže tež serbstwo trać. Bóh započina swoje skutki přeco w potajnym a w małym, da je pomału rosc, lubuje a škitaj je. Tehodla so přichoda njeboju.

Tež w Njeswačidlskej wosadze a gmej-nje sće so na wšelakich polach angažował. Kotre to běchu a džzensa hišće su?

W Njeswačidlskej wosadze sym pomhał zastupować organista a sym so wot 2005 do 2009 zasadźił za znowanatwar barokneje wěžineje hawby. Wot 1990 do 2009 běch sobustaw gmejnkeje rady. Da-li Bóh, chcu tež dale pomhać kemše na piščelach přewodźec. W lěće 2004 smy domizniski muzej w Njeswačidle zarjadowali a podpěram tež tamniše prócowanja.

Kajki je džzensa Waš wšědny džzeń?

Někak poł dnja džžlam w praksy swojeje mandželskeje a druhi čas mam doma w zahrodze a w domje činić. Nimo teho so rady ze stawiznami a piščelowymi kruchami zaběram.

Džakujemy so za rozmołwu, gratulujemy Wam k jubilejnym narodninam a přejemy Wam bohate Bože žohnowanje do dalšich lět.

Prašata so Trudla Malinkowa

Wodych duše

Wodychnjenje a wotpočink njetrebamy je-nož w lěcu a w dowolu. Tež we wšědny dnju trejbamy chwile, w kotrychž pozastanjemy a wodychnjemy. Modlitwa móže tajki wotpočink być. Najnowša serbska zběrka modlitwow rěka tuž „Wodych duše“. Titul je Radworčanka Terezija Kubašec wuzwolila, kotraž je knihu zestajila a wjacore modlitwy sama spisała.

Knih je ekumenisce wusměrjena. Rěčnje pokazuje so to při pomjenowanjach „Jezus / Jězus“ a pola wuraza „hamjeń / amen“, kiž so wotměnjejo wužiwa. Bibli-ske teksty su zdžela z ewangelskeho a zdžela z katolskeho přeložka biblije wuzwate. Wobsahowje pokazuje so ekumeniske zmyslenje knihi w tym, zo su najwazniše katolske modlitwy runje tak wozjewjene kaž hłowne ewangelske.

Pola bibliskich modlitwow je zestajerka wuběrk psalmow ze Spěwarskich přewzała (přidatnje hišće psalm 148) a najwazniše teksty z Noweho zakonja zestajila (chwalospěw Cachariasa, magnifikat, zbóžnopra-jenja ...). Tu móhla sej předstajic, tež hišće najwuznamniše modlitwy Stareho zakonja přidać, kaž chwalospěw Mójzasa (5 Mójzasa 32-43) abo chwalospěw Hany (1 Samuela 2,1-10), kiž so w magnifikaće zaso jewi (Lukaš 1,46-55).

W knize scěhuja rańše a wječorne modlitwy kaž tež modlitwy za wšelake swjedenje cyrkwinskeho lěta. Wosebje tu jewi

so wjele znatych kěrlušow z Wosadnika a ze Spěwarskich. Cyłkownje je w knize něhdže 120 kěrlušow wozjewjene, wjele z nich pochadza z pjera Michała Nawki.

Dalše modlitwy skića wulki wuběrk k najwšelakorišim składnosćam: „Za cyrkej a swět“, „Chwała a džak“, „Dowěra a próstwa“, „Přichad Knjeza, wumrěće, smjerc a wěčne žiwjenje“ a „We wosobinskich naležnosćach“. Mały wuběrk blidowych modlitwow by zběrku na tutym městnje hišće wobohaćil.

Rjenje je, zo je pola někotrych modlitwow awtor/ka sobu podaty/podata. Bych so wjeseliła, by-li pola kóždeje modlitwy žórto připisane było.

Zajimawe so rozpominanja, kiž je zestajerka sama spisała. Wuča nas, Boha tež we wšědny dnju spóznawać a chwalić. Na kóncu knihi su hišće wjacore modlitwy „K swjatej Mariji“ podate.

Cyłkownje skići zběrka dobry wuběrk najznačičich modlitwow a kěrlušow ewan-

gelskeje a katolskeje tradicije. Wona je z wjele prócu zestajena a pokazuje na wulki poklad křesćanskeje wěry.

Štóž pak pyta za nowšimi modlitwami, na přikład spisanymi ze žónskeho wida abo z alternatiwnymi pomjenowanjami Boha, je w zběrce namakać njebudže.

Zamołwita za wuhotowanje a sadžbu bě Isa Bryccyna. Knih ma krutu wjazbu a je ze 16 pisanymi fotami wuhotwana. Wobrazy pokazuja pak rjanosć Božej stwórbje pak podawki z cyrkwinskeho žiwjenja. Pola fotow z cyrkwinskeho žiwjenja je jasnje katolski wliw spóznac: swjatej křižej, Cyril a Metod, křižerski grat, tabernakl, Budyski Mikławšk a swjata Marija. By rjenje bylo, by-li so tež při wuběrje fotow ekumeniske zmyslenje knihi pokazało.

Wusměrjena ma knih za špatnje widzacych być. To je jara zwjeselace, wšako nimamy telko serbskich knihow, kiž wotpowěduja potrebam hubjenje widzacych. Tola bohužel sadžba knihi tutemu narokej njewotpowěduje. Tak jewi so w knize přeco zaso blokowa sadžba a wužiwa so pismo ze serifami, štož špatnje widzacych čitanje počezuje. Tež pismo móhlo hišće tróšku wjetše być.

Přeju knize wjele čitarjow a čitarkow, wšako su modlitwy woprawdžity wodych duše. Njeh je wona wjele katolskim a ewangelskim křesćanam nastork k wšědnej modlitwje.

Jadwiga Malinkowa

Wodych duše, Ludowe nakładnistwo Domowina 2014, ISBN 978-3-7420-2284-4, 235 stron, barbne foto, kruta wjazba, 16,90 eurow

Dohlád do najmłódšich stawiznow Kubšic

„Bóh steji při nami, hdyž swoje džzensniše nadawki z nadžiju do njeho přijimamy a so jemu dowěrjamy.“ Takle do přichoda wusměřjene kónči so dopominanje fararja Andreasa Surecka na október 1989 a slědowacy popřewrótowy čas, wozjewjene w runje wušfej němskorěčneje knize pod titulom „925: Kubschütz – Kubšicy. Einblicke in die Geschichte eines Dorfes in der Oberlausitz“. Wot 1993 do 2014 bě Sureck farar Poršiskeje a Budyšinskeje wosady. Jeho nastawk je jedyn z něhdže tři-ceći přinoškow, kotraž su nětčiši abo tež prjedawši Kubšičenjo wo historiskich podawkach, kotraž su sami dožiwili, napisali abo ertnje druhim powědali. Publikacija je wurostła z lońšeho dwudnjowskeho swjēdzenskeho zarjadowanja (31.8. a 1.9.2013) składnostnje 925. rōčnicy přēnjeho pisomneho naspomnjenja Kubšic w léce 1088. Pod redakciju třoch wjesnjawow – lektorki a něhdžeje jednaćelki Ludoweho nakładnistwa Domowina Ingrid Juršikoweje (kotraž je tež horjeka mjenowane ertne rozprawy z wulkej čućiwošću do pisomneje formy zlała), nawody předsydstwa akciskeho towarstwa BUDIŠSA agrarne produkty w Delnjeje Kinje Johanna Pietschmanna a Kubšiskeho wjesnjawosty Olafa Reicherta – je nastal pisany, na informacije bohaty spis. Wuhotowala a sadžbu knihi zhotowila je grafikarka Isa Bryccyna z Kubšic, wudawaćelstwo přewzalo je towarstwo „925 lēt Kubšicy“.

Tež za Njekubšičana je putace slědowac podeńdženja we wsy za čas třoch wuznamnych wotrězkow zašlosće: na kōncu Druheje swētoweje wōjny, na čēkańcy a při slědowacym znowanatwarje wotpalenych a rozbitych statokow a domskich; při kolektiwizaciji a přestworjenju ratarstwa w léce 1960; w mēsacach politiskeho přē-

wrōta před 25 lētami. Zo so wo tutch třoch cezurach bjezwuwzacnje swēdkojo časa słowa jimaja (při čimž džēli najstaršu rozprawjerku wot najmłódšeje nimale pošta žiwjenskich lēt), pohłubša emocionalnu wuprajiwošć zdžēla brizantnych podawkow. Redakciska skupina njeje džē ani wokomika dlēje čakać smēla, so za tehdomnišimi wobstejnosćemi časowych swēdkow wuwoprašowac – wšako su tři z nich wot lońšeho léca sem hižo na prawdu Božu wotešli. Fotografije a druge dokumenty, kotraž su wjesnjenjo ze swojeho priwatneho wobsydstwa za wotčišć přewostajili, znazornjeja dodatnje někak 70 lēt najmłódšich Kubšiskich stawiznow. Kniha wabi k tomu, so hlubšo zanurić do hnujacych čłowječich dōntow a tute ze swōjskimi dožiwjenjemi a žiwjenskimi nazhonjenjemi přirunowac.

Nimo awtenskich dopomnjenkow wobsahuje wona wobšērne pojednanje k wjesnym stawiznam, nastawkaj k wuwicu wohnjowej wobory a k sportowym aktiwitam wjesnjawow a zajiwwow spominanj na Friedu Wjelic, sotru serbskeho spisowacela Jurja Wjele, kotraž skutkowaše wjace hač 20 lēt jako misionarka w Chinje.

Informatiwny je tež wotrězk wo nastacū Kubšiskeho pohrjebnišća a Křižneje kapałki. Rozšērjenja wojskeho lētanišća w Lētonju dla dyrbješe so drōha mjez Poršicami a Nowymi Poršicami zawrēć. Puć kemši so přez to za wosadnych z Kubšic podlēši, a tež čēlowy wōz mēješe dalši puć na Poršiki kērchow. Tuž založicu w léce 1956 w Kubšicach swoje pohrjebnišćo, a hižo w meji samsneho léta bu tam młoda žona chowana. Jēdnaće lēt pozdžišo přihłosowaše cyrkwinske předstejicerstwo wotmyslenemu twarj „čēłownje z wopominanskej rumnosću“ na Kubšiskim kērchowje,

a tež tehdyši superintendent Gottfried Arnold podpēru přilubi. Tuž mōžeše so Křižna kapałka twarić. 1. nowembra 1970 ju sakski krajny biskop Gottfried Noth poswjeći – a na džēń jēdnaće lēt pozdžišo buchu tři nowe zwony poswjećene. Mnozy młodži a starši wobydlerjo Kubšic a wokolnych wsow běchu při twarje kapałki a zwōńcy dobrowōlnje a bjezpłatnje sobu pomhali. Někto swjēca so tam kōždu štwōrtu njedzēlu w mēsacu kemše.

W ratarskim džēlu Kubšic, w delnjeje wsy, je so hač do Druheje swētoweje wōjny přewažnje serbsce rēčalo, po swēdčenju jedneje z rozprawjerkow su tam tehdy mjenje bóle wšitcy domorōdni serbsčinu wobknježili. Tole bě tež wužitne za kontakt z cuzymi džēlaćerjemi z wuchoda. Tež při trēbnym dorozumjenju z ruskimi a pólskimi wojakami hraješe serbsčina wēstu rōlu. Do němskich tekstow někotrych časowych swēdkow su w knize druhy jednotliwe serbske słowa zaplēcene (haj; četa; mama, jedyn Rusa; stara – z tutch słowom su so holcy a młode žony před namōcnosćemi dobyćerskich ruskich a pólskich wojakow škitać spytali), a markantnej městnje w krajnje znaje kōždy Kubšičan – wšojedne hač Serb abo Němc – pod serbskimaj mjenomaj Šćipata Marhata a Trepniki.

W přēnim rjedže je kniha za Kubšičanow samych spisana, zo bychu woni wēdu wo historiskich podeńdženjach w swojej wsy tež přichodnym generacijam dale dawac mōhli. Dokelž pak su towaršnostne změny a wonkowne wliwy po Druheje swētowej wōjnje bohužel k tomu wjedli, zo džensa jenož hišće jara mało Kubšičanow serbsce rēči, su so zamołwići rozsudzili knihu jenož w němskej rēči nakładowac. Přēju jej mnohich zajimowanych čitarjow.

Irena Šērakowa

925: Kubschütz – Kubšicy. Einblicke in die Geschichte eines Dorfes in der Oberlausitz. Redaktion: Ingrid Jurschik, Johannes Pietschmann, Olaf Reichert. Herausgegeben vom Verein „925 Jahre Kubschütz“ 2014

Dyrlicec swōjba před swojim statokom w Kubšicach 1920

Repro.: priwatne

W službje wěry ze Serbow do cuzby štoj

W Hornjej a Delnjej Łužicy wobchowaja serbskimaj žonomaj-misionarkomaj čestne wopomnjeće

Wonkowne misionstwo běše w zaštosći wuznamne polo skutkowanja křesćanskich cyrkwjow. Tež nahladna ličba Serbow a Serbowkow džěše něhdy w službje bratrowskeje wosady w Ochranowje a dalšich misionkich towaršnosćow do cuznych krajow na wšelakich kontinentach připowědać tamni-

šim wobydlerjam ewangelij. Na dvě zmužitej žonje-misionarce so džensa hišće na wosebite wašnje w jeju tužiskej domiznje spomina, na Delnjoserbowku Marju Lobachojc z Turnowa pola Picnja a na Hornjoserbowku Friedu Wjelic z Kubšic w Poršiskej wosadze.

Marja Lobachojc z Turnowa (1798–1853)

Marja Lobachojc pochadžeše z Turnowa w Delnjej Łužicy. Tam bě so 11. decembra 1798 jako džowka krawca Mjertyna Lobacha a jeho mandželskeje Marje rodź. Betkec (Bettko) narodžiła. Prawdžepodobnje so hižo w młodych lětach z Ochranowskej bratrowskeje wosadu zezna, kotraž měješe tehdy swoje sydło tež mjez delnjołužiskimi Serbami. 19lětna zastupi Marja Lobachojc w měrcu 1818 jako sotra do služby bratrowskeje jednoty w Ochranowje. W lěće 1826 wuzwolichu ju za mandželsku Ochranowskeho bratra Johanna Gottlieba Hartmanna, kotryž bu postajeny za misionara w nižozemskej koloniji Suriname w Južnej Americi.

Po ženitwje w Herrnhuće podaštaj so młodaj mandželskaj w septembru 1826 na městno swójeho skutkowanja, kotraž po třiměsačnej jězbje w decembru docpěštaj. Zhromadnje džělaštaj jako misionaraj w stolicy Paramaribo a na plantažach mjez čornuchami-njewólnikami. Pjeć džěći so jimaj narodžichu, z kotrychž jedna džowka mała zemrě. Tamne štyri džěći póslaštaj staršej – kaž bě to tehdy w Ochranowskej wosadze z wašnjom – hižo do

sedmeho žiwjenskeho lěta k wukublanju do misionkeho wustawa w Małym Wjelkowje. Džěći a staršej so ženje wjac njewuhladachu. Jenož z listowanjom so mjezsobny zwisk wudžeržowaše.

W meji 1844 zemrě misionar Hartmann na tropisku chorosć. Po tym by so jeho wudowa móhła do Europy wrócić a so k swójim džěćom podać. Wona pak so rozsudzi, na městnje swójeho skutkowanja wostać. Džělaše dale mjez njewólnikami na plantažach a mjez wobydlerjami sydlišćow w pralěsu, doniž tež wona so z tropiskej chorosću elefantiazis njenatykny a 55 lět stara 30. decembra 1853 w Paramaribo njezemrě.

Wopomnjeće na Marju Hartmannowu rodź. Lobachojc je so mjez jeje džěćimi wobchowało. Jeje džowka Maria Hartmann, rodžena 1837 w Paramaribo a wotrostła w Ochranowskich wustawach w Němskej – w Małym Wjelkowje, Niskej a Gnadenfreiju –, bu wot Ochranowskeje wosady tehorunja jako žona misionara postajena. 1859 poda so wona k Wilhelmej Heyde do Tibeta, hdžež so zmandželištaj a potom po lětstotka zhromadnje skutkowaštaj. Sem bě sej młoda žona listy, kiž bě jej njeboh mać něhdy ze Suriname do Małego Wjelkowa póslała, jako drohotnu dopom-

njenku sobu wzała. Tež jeje džěći pola staršeju w rónym Tibeće njewotrosćechu, ale we tužiskim Małym Wjelkowje.

Jedyn z jeje synow, Gerhard Heyde, napisa wo žiwjenju swójeju staršeju knihu „50 Jahre unter Tibetern, Lebensbild des Wilhelm und der Maria Heyde“, kotruž 1921 w Herrnhuće wuda a w kotrež tež na swoju wowku Marju Hartmannowu rodženu Lobachojc spomni. Na zakładze tuteje knihi spisa serbski kulturny stawiznar Ota Wićaz wo njej pojednanje „Serbowka w Surinamje“, kotraž wozjewi 1922 w Serbskich Nowinach, w Pomhaj Bóh a w knižnym rjedže „Dom a swět“. Pojednanje so tež do delnjoserbsčiny přeloži – drje wot Miny Witkojc – a so 1925 w Serbskej Pratyji wotčišći. Pozdžišo dožiwi wona dalše wozjewjenja, a to 1951 a 1991 w Pomhaj Bóh a 2013 w Nowym Casniku. Ze swójim přinoškom je Ota Wićaz Delnjoserbowce, kotraž bě swóje žiwjenje w misionkej službje woprowała, stajil literarny pomnik mjez Serbami Hornjeje a Delnjeje Łužicy.

Po Druhej swětowej wójnje scěhowachu dalše wozjewjenja wo Mari Lobachojc. Jeje prawnučka Ruth Schiel wopisa jeje žiwjenje a skutkowanje w formje romana, kotryž wuńdže pod titulom „Flügel des Charadius“ 1949 w Tübingenje-Stuttgarće a pozdžišo, 1966, w rjedže kapsnych knihow renoměrowaneho nakładnistwa Brockhaus. W tutej knize cituje so wobšěrnje z listow, kotraž bě Marja Lobachojc swójeje džowce Maria pisała. Kniha so džensa hišće čita, kaž dopokaza w interneće wozjewjeny wothlós zahorjeneho čitarja ze Šwicarskeje: „Sehr gutes Buch, allerdings müsste man das Land bereits kennen. Dann versteht man die ganze Problematik sehr viel besser. Im 150. Jahr nach der Sklavenbefreiung ist dies Buch umso mehr wert es jetzt zu lesen.“ Zajimc móže sej knihu hišće přez internet skazać. ⇨

Roman wo žiwjenju Marje Lobachojc z pjera jeje prawnučki Ruth Schiel

Po Mari Lobachojc pomjenowany wosadny dom w jeje rónym Turnowje a tafla při Turnowskim wosadnym domje

Foće: H. Reichmuth

⇒ Tež wědomostnicy so z njewšědnym žiwjenjom Serbowku w Surinamje zaběrachu. Bratr z Ochranowskeje wosady, P. M. Legêne, napisa biografiju Marje Lobachojc-Hartmann a jeje džowki Maria Hartmann-Heyde, kotraž wuńdže 1952 w nižozemskim Zeist pod titulom „Moeder en dochter“ (Mać a džowka). 1986 skónčnje wozjewi so w Nižozemskej studija z pjera Maria Lenders pod titulom „Misi Hartmann – een leven als zendelinge in de kolonie Suriname“ (Misi Hartmann – žiwjenje jako misionarka w koloniji Suriname) w „Jaarboek voor vrouwengeschiedenis“ (Lětopis za stawizny žonow). Awtorka bě za swoju studiju došlo, a tola podarmo za originalnymi listami Marje Lobachojc ze Suriname slědžiła. Po wšěm zdaću su wona zhubjene.

W Delnich Serbach wobchowachu Mari Lobachojc tehorunja čestne wopomnjeće. Wospjet wyši farar Kito Mudra z Picnjanskeje wosady, do kotrejež je ródna wjes Marje Lobachojc zafarowana, na misionarskich swjedženjach wo njej porěča – tak 1859 w Gołkojchach a 1870 w Picnju. Při tym tež na to spomni, zo bě wona jemu jako fararjeje jeje ródneje wosady samo hišće ze Suriname pisała.

Něhdže lěstotk pozdžišo stajichu Turnowčenko swojej bywšej wjesnjance trajny pomnik. Natwarichu sej we wsy wosadny dom, kotryž druhi dzeń swjatkow, 3. junija 1963, poswjećichu a kotremuž při tutej składnosći mjeno „Marie-Lobach-Heim“ spožčichu. Z pomocu spěchowanskeho towarstwa dom w zašlych lětach wobnowichu a zboka njeho 2006 zwonicu za nowej zwonaj natwarichu. Loni móžachu Turnowčenko 50lětno wobstaće swojeho wosadneho domu woswjećić. K tutemu jubilejnej wudachu wo nim brošurowanu wobrazowu chroniku z titulom „Eine Geschichte in Bildern zum Marie Lobach Heim Turnow 1963–2013“. W njej je w słowje a wobrazu skrótka na žiwjenje Marje Lobachojc spomnjene. Trochu wobšěrniše informacije wo njej namaka zajimc w 1997 wuštej knize „Turnow – Geschichte eines Niederlausitzer Dorfes von 1567–1945“, w kotrejež ma wosebity wotrězk napismo „Maria Lobach – eine Missionarin aus Turnow“.

Frieda Wjelic z Kubšic (1897–1984)

Lěstotk pozdžišo hač „Serbowka w Surinamje“ narodži so 31. meje 1897 Frieda Wjelic w Kubšicach pola Budyšina. Wona bě pjate mjez sydom džěćimi w swójbje małego žiwnosćerja a skałarja. Znaty serbski wučer a spisowaćel Jurij Wjela (1892–1969) bě jeje starši bratr. W swójbje haještej so serbskosć a nabožnosć. Tež styki do bliskeho Ochranowa so pěstowachu. Tak wopytachu swójbni hromadže wulke misionarske swjedženje w Ochranowje, štož zawostaji hłuboki začišć w džěćoch. Při smjertnym tožu swojeje

Frieda Wjelic wokoło lěta 1957 Foto: archiv PB

młódšeje sotry, kotraž krótko do swojeje konfirmacije 14lětna zemrě, zbudži so w młodej holcy žiwa wěra a wona slubi, swoje žiwjenje wěnować Chrystusej.

1921 zastupi Frieda Wjelic do maćerneho doma diakonisow w Elbingerodze (Smoliny). Wukubła so na chorobnu a wosadnu sotru a skutkowaše jako tajka na wšelakich městnach w Němskej. Tehdy dósta powołanje, hić do wonkowneho misionarstwa. Po dokładnych přihotach poda so nazymu 1928 jako misionarka Marburgskeho misionarstwa do Chinje. Woporliwje skutkowaše 21 lět w prowinciji Yunnan w juhozapadnym dźělu hoberskeho kraja. Hladaše chorych, wuwučowaše džěći a připowědaše poselstwo křesćanstwa. Skutkowanje so nahle přetorhny z rewoluciju w Chinje, po kotrejež komunisticy mócnarjow wšěch misionarow z kraja wuhnachu. Tak dyrbeje tež Frieda Wjelic 1949 Chinu wopuścić a so do Němskeje wróćić.

Po wopyće we Łužicy, hdžež runje hišće sčasom dojezdže, zo móhła so wot mrějaceje maćerje doma w Kubšicach rozžohnować, poda so Frieda Wjelic do maćerneho doma diakonisow w Zapadnej Němskej. Rady chcyše zaso jako misionarka do cuzby hić, štož pak strowotnych přičin dla hižo móžno njebě. Nowe městno skutkowanja namaka sej w klinice za psychisce cho-

rych „Hohe Mark“ w Oberursel (Taunus), hdžež wjele lět jako dušepastyrka džělaše. 1976 poda so na wuměnk do maćerneho domu diakonisow we Velberće (Porynska). 11. awgusta 1984 wona we Velberće zemrě a bu tam pochowana.

Po tym zo bě so Frieda Wjelic z Chinje wróćila, napisa na pominanje swojeho bratra Jurja za swójbnych swoje tamniše dožiwjenja. Tute dopomjenki wuda lětdžesatkaj pozdžišo w knize pod titulom „Darum gehe hin. Erlebnisse einer Chinamissionarin“, kotraž 1974 w Marburg an der Lahn wuńdže. Do serbsčiny přeložene wozjewichu so wone pod napismom „Tuž dži a připowědaj ewangelij“ w pokročowanjach wot awgustowskeho čisła 1977 do junijskeho čisła 1979 w Pomhaj Bóh. Přetožk bě wobstaral Gerhard Wirth, kotryž bě tehdy jako serbski superintendent na wuslužbje hišće z redaktorom časopisa. Wón bě Friedu Wjelic tež wosobinsce zeznał. Hdyž měješe jako wuměnkar dowolnosć, jěć do Zapadneje Němskeje, dojezdže sej k njej do Velberta na wopyt. Při tym zwěsći: „Mało skladnosće je měla, swoju serbsku maćeršćinu nałožować, ale hač do swojeje wysokeje staroby je rady serbski rěčała.“

Na Friedu Wjelic w jeje lužiskej domiznje njezapomnichu. Jeje dopomjenki na lěta w Chinje běchu a su džensa hišće daloko rozšěrjene a rady čitane w křesćanskich swójbach Budyskich kónčin. Wosebje čestne wopomnjeće wobchowachu jej w jeje ródnej wsy a wosadze. Na namjet Kubšičana Johanna Pietschmanna připrawi Poršiska wosada 26. oktobra 2008 před jeje ródny dom w Kubšicach wopomjatnu taflu. Wosadny farar Andreas Sureck ju poswjećić. Do swjatočnosće před domom běchu na kermušnych kemšach we wjesnej kapatce na Friedu Wjelic spominali. Na taflu je nimo mjena a žiwjenskich datow napisana namoła „Darum gehe hin“. Njeje to jenož titul knihy Friedy Wjelic, ale zdobom pominanje nimoducym, runja jej hić do swěta a připowědać ewangelij. Napismo so tež k temu hodži, zo wjedže bjezposrednje před domom Jakobowy putniski puć nimo. Zajimc namaka dom z taflu na wuchodnej stronje Kubšic pod adresu Nawjes (Dorfplatz) č. 12 a 14.

Dalokož znate, bě Frieda Wjelic poslednja ewangelska Serbowka, kotraž je jako misionarka we wonkownym misionarstwe skutkowała. **Trudla Malinkowa**

Knihy Friedy Wjelic, w kotrejež rozprawja wona wo swójbnych dožiwjenjach jako misionarka w Chinje

Pomjatna tafla před ródny dom Friedy Wjelic w Kubšicach Foto: A. Sureck

„Njebjeske listy“ – swědki přiwěry Serbow

W nimale wšěch kulturach wužiwa ludžo amulety, zo bychy so před wšelakej škodu škitali. Najbóle so rječazki wužiwa, kotraž maja pječa potajne mocy. Křesćanstwo škit z pomocu wšelakich předmjetow wotpokazuje, dokelž: „Moja pomoc přindže wot Knjeza, kiž je njebo a zemju sčini.“ (Psalm 121,2) Cyrkej doporučuje jako pomoc w času nuzy modlitwu, Bože słowo a sakramenty.

Křesćanske amulety

Stawizny křesćanstwa wšak wuča, zo wužiwa so tež amulety z křesćanskim pozadkom. Jedyn přikład za to su „Njebjeske listy“. Wone běchu pječa w njebjesach nastali, skónčnje pak běchu so na wěstym městnje namakali. Husto žadaše so w tajkich listach, zo maja so njedzele a swjate dny prawje swječić. Druhdy stejachu w nich tež modlitwy, bibliske słowa a přilubjenja wosebiteho škitu w času wójny abo samodruhosće. Wšo bě do potajneho swěta stajene, wšelake wotrězki so jenož čežko zrozumichu.

Prěnje „Njebjeske listy“ su ze 6. lětstotka po Chrystusu znate. Cyrkwinske wyšnosće wězo tute pisma jako přiwěru a znjewužiwane wěry wotpokazachu. Tola njehladajo na to so wone přez lětstotki wotpisowachu a dale dawachu. Po wunamakanju knihičišća so hišće bóle rozšěrjachu. Nětko zetskachu so finacielne zajimy knihičišćerjow ze strachami a njewěstosćemi wěriwych. Njebjeske listy čišćachu so někak we wulkosći džensnišeje DIN A4 a móžachu so zaramikowane jako wobraz do jstwy powěsnyć, podobnje kaž w pozdžišich časach „Christlicher Haussegen“ abo tamne wobrazy z nabožnymi motiwami a napisami. Najbóle pak so „Njebjeske listy“ na štwórc fałdowachu, so něhdže w chěži schowachu abo na čele nošachu. We wójnskich časach maćerje svojim synam rady tajki list sobu dachu, zo bychy najmjeńša něšto za jich škit činili.

W 19. lětstotku wikowaše so w Němskej z dwěmaj typomaj njebjeskich listow. Wonej so mjenujetej po městnomaj, na kotrymajž běštej pječa z njebjes padnytoj, Gre-

Němski „Himmelsbrief“

Repro: Wikimedia

doria-list a Holsteinski list. Wobaj škitnej listaj stej so tež do serbšćiny přeložitoj a čišćaťoj. W Budyskim Serbskim muzeju chowa so delnjoserbski list typa „Gredoria“ a w Serbskim instituće hornjoserbski list typa „Holstein“.

Delnjoserbski „Njebjaski list“

Delnjoserbski „Njebjaski list“ pochadza z Neuruppina, hdžež nakładowaše Gustav Kühn w 19. lětstotku daleko rozšěrjene wobrazowe listna. Na wjacorych němskich Gredoria-listach namaka so horjeka wulki jandžel, kotryž je z ruku kolorěrowany. Kühn a druzi čišćerjo mějachu žony přistajene, kotraž tute džěło za snadnu mzdu wukonjachu. Drje na namofwu abo na skazanku z Choćebuza čišćeše Kühn delnjoserbsku wariantu, kotraž bu w Kühnowych džěłarnjach kolorěrowana.

Serbski tekst je postowny přeložk němskeho Gredoria-lista. Jeho titul rěka w džensnišim prawopisu: „Njebjaski list, kótaryž ze złošanymi buchštobami pisany, a jo k wiženju wó tej cerkwi togo swětego Michaela wó tom měsće St. Germain, pomjenjone Gredoria, žož ten list hušej teje dupnice sam wisy. Chtož jen psimješ co, wót togo wón wichujo, chtož pak jen sebje co wótpisaš, k tomu se wón póchylujo a se sam wócynijo.“ W lisće napomina so k swjećenju njedzele a k podpěrje chudych. Namakaja so tež wšelake troštne hrona a jedna dlěša modlitwa.

Na lisće deleka steja wažne informacije. Němski tekst bě přeložil Gottlieb Propoř, „hucabník Rubińe“, potajkim wučer w Rubinje. Dale pokaza so na to, zo je list pola klamarja Hermanna Hellwicha w Choćebuzu njedaloko Berlinskich wrotow na předań. Móžemy drje w nim widžeć nakładnika, kotryž bě so wo serbski přeložk starať. Třeća informacija přeradží nam městno čišćenja: „Gedruckt bei Gustav Kühn, in Neu-Ruppin.“ Na tamnych svojich wobrazowych listnach pisaše Kühn sadu, kotraž běše zdobom jeho wabjenski slogan: „Neu-Ruppin, zu haben bei Gustav Kühn.“ Dokelž pak by wona na serbskim lisće bjez zmysla byla, změni Kühn w tutym padže swój impresum.

Bohužel so njepodawa lětoličba, hdy je so „Njebjaski list“ čišćať. Slědzerka Erdmunte Nieke je 2008 na to pokazała, zo stejachu w léce 1854 „Njebjeske listy“ na indeksu pruskeje censury, zo pak je Kühn 1860 němski list wudať. W tutym času by

Delnjoserbski „Njebjaski list“

Repro: Serbski muzej

tež serbski list móht swój puć z Neuruppina do Choćebuza namakać. Naš wuchowany eksemplar delnjoserbskeho lista běše na štwórc fałdowany, kaž je na wšelakim wusmahnjenu papjery widžeć. Wón je so drje jako křesćanski amulet wužiwał.

Hornjoserbski „Njebjeski list“

Hornjoserbski „Njebjeski list“ so wot delnjoserbskeho chětro rozeznawa. Jedna so wo jednoru počišćanu A4-stronu bjez wobrazu. Njeje to Gredoria-list, ale Holsteinski list. Original bu pječa 1724 w Holsteinskej namakany. Kaž Gredoria-list bě pječa ze zlotymi pismikami napisany był a lětajo nad dupu so přimnjenju wuhibnyť. Jenož hdyž chcyše jón něchtó wotpisać, so wot samo wotewri. Kaž Gredoria-list warnuje před džětom na njedzeli a žada sej dodžerženje kaznjow. Tola najwjetši džěl lista wučinjeja wšitke móžne slubjenja temu, kotryž list wobsedzi:

- zo njebudže wobsedzerja žana kulka trjechić,
- zo njetrjeba so boječ před paduchami a mordarjemi,
- zo budže wobarnowany před wšej škodu a strachom,
- zo jeho njetrjehja žane njewjedra,
- zo porodži samodruha žona požohnowany plód.

Dosć doraznje žada so w lisće, zo ma so jemu wěrić, hewak pomijnjetej so zbožo a žohnowanje ze žiwjenja njewěriwego, a zo ma jón kóždy dale dać, zo njeby poklaty był. Z tajkimi słowami wukonješe so moraliski čišć na čitarja, zo by so postarať wo dalše rozšěrjenje pisma. Štóz by dwělowať, njech přiwjaza list swojemu psej wokolo šije a njech na njeho třěli. ⇨

⇒ Kaž z impresuma wuchadźa, bu Holsteinski serbski list w Budyskej Donnerhakec knihičišćerni čišćany. Štó bě jón přeložil, njeje znate. Po informacijach fararja Jenča-Palowskeho wuda so škitny list w léće 1866, potajkim w léće prusko-awstriskeje wójny, do kotrejež dyrbjachu tež mnozy serbscy młodźency čahnýc.

Wo serbskim škitnym lisće zhoni tehdy tež Hodźijski farar Imiš. Zo by znješkódnit wuskutki lista, wuda přećiwo njemu zežiwk „Škit Boži“. Ze staršich serbskich modlerskich knihow wucahny wšelake wójske modlitwy a přida dalše wot sebjě a Jurja Jakuba přeložene teksty. Knižka wuńdže jako 11. spis Serbskeho lutherskeho knihowneho towarstwa w léće 1866.

W předstowje knižki so Imiš z Budyskim „Njebjeskim listom“ rozestaješe. „Ow na tule hanibu, zo je so naše serbske pismowstwo z tajkim kuzlarskim pismom wopanaćo! ... Ow moji křesćijanscy bratřa, nje-dyrbimy so začěrwnjenić a ze swjatej surowosću so zapalić, zo je při wšěm bohatym wužiwanju Božeho čisteho słowa hišće tajka hłuposć mjez našim serbskim ludom namakać, kotraž tajkim njehańbitym lžam a přiwerkam wěri, kotrež Božemu jasnemu słowu zjawnje mjez woči bija?! – Cyłe dno tuteho lista je lža, a jeho wotpohlad je překlepane wikowanje z ludžacej přiweru a hłuposću; a tute dno a wotpohladanje je

po kuzlarskim wašnju wobsypowane ze zlěwužiwanjom Božeho stowa.“

Imiš naspomni, zo so list za 15 pjenježkow předawaše. „To je ta płaćizna tamnych 107 rynčkow, z kotrejež su w měsći wosebje mjez butrowymi žonami přez předawacych hólčatow za dvě soboći wjele toler ze smějacy m wobličom wuwikowali.“ Wuraznje napominaše wšěch wobsedźerjow: „Roztorhajće a spalće jón!“

Imišowe słowa běchu jasne a razne. Za njeho bě modlitwa prawy pomocny srědk w časach nuzy, nic pak wobsydstwo wumysleneho a komercielnje zhotowjeneho škitneho pisma.

Swědkaj přiweru Serbow

Džensa je čas tajkich pismow nimo. Znajmjeńša njejsym hač dotal na slědy tajkeje přiweru storčil. Starša žona mi raz powědaše, zo bě jeje mać swojemu mandželskemu škitny list sobu dała, hdyž dyrbješe wón do Druheje swětoweje wójny. Amulety w formje rječazkow so pak tež džensa hišće rady předawaja a kupuja, při čimž su tajke ze starogermanskimi runami dosć woblubowane.

Jedyn delnjoserbski Gredoria-list a jedyn hornjoserbski Holsteinski list stej so wuchowaloj. Stej swědkaj za dotal nje-přeslědženy kapitl serbskeho pismowstwa,

Hornjoserbski „Njebjeski list“ Repro: SKA

ale tež za přiweru mjez Serbami. Kultur-nostawiznisce je zajimawe, zo němscy knihičišćerjo rady serbske pisma wudawachu, hdyž slubichu sej z nich dobytk. Delni Serbja su tak přišli k łopjenu, kotrež pochadźa z džěłarnje sławnych „Neuruppiner Bilderbogen“.

Jan Malink

Króńčanska serbska tafla

Wo Polanec swójbje a jeje serbskej taflji z lěta 1914 w Króńcy pola Njeswaćidla

W Pomhaj Bóh z awgusta 2013 rozprawješe Trudla Malinkowa, kak je so serbskorěčna tafla na bróžni bywšeje Polanec žiwnosće w Króńcy wotewzała a Serbskemu muzejew w Budyšinje přepodała. Jedyn z Polanec potomnikow je džensa w Berlinje bydlacy Kurt Polan (němsce: Pohlan). Wón je před lětami wospjet mojejju staršeju w Bu-

Jan Polan (1857–1943) bě 1914 na swojej bróžni taflji ze serbskim napismom připrawil. Foto: priv.

dyšinje wopytał a wědžeše zajimawje ze swogeho žiwjenja powědać. Nalěto 2013 wón mje prošeše, zo bych taflu z jeho ródneho statoka wuchowal. Hdyž jemu rozprawjach, kak smy zhradamnje z předsydku serbskeho pomnikoweho wuběrka Trudlu Malinkowej a sobudźěłaćerjom Budyskeho Serbskeho muzeja Janom Bartom taflu wotewzali, přijimowaše wón z radosću a wulkej džakownosću tutu powěsć. Na to poda so 84lětny započatk oktobra 2013 na puć do Budyšina, zo by sej taflu wobhladał a ju do ruki wzał. Při tutej składnosći prošach jeho, zo by mi něšto wo Polanec swójbje a jeje serbskej napismowej taflji powědał.

Polanec swójbja a statok

Džěd Kurta Polana běše Jan Polan. Wón narodži so w léće 1857 w Króńcy. Jan Polan běše z Hanu rodž. Kašporec z Njezdášec († 1934) woženjeny. Měještaj dweju synow, Arnošta a Hermanna (* 8.9.1889). Swójbja wobsedźeše mału žiwnosć, ke kotrejež slušeše nimo domskeho (čo. 6) tež wuměnk (čo. 7). Na skoće měješe dvě kruwje, šěsć swini, jednu kozu, kokoše a nukle. Jan Polan chodžeše na džěło na knježi

Krótko po wudyrjenju Přenjeje swětoweje wójny w oktobře 1914 na Polanec bróžni připrawjena tafla z próstwu wo měř.

Foto: Serbski muzej/J. Bart

dwór w susodnym Wbohowje. Pozdžišo kupi sej syn Arnošt druhi statok w Króńcy, mjeztym zo přewza syn Hermann staršisku žiwnosć.

Dokelž njemóžeše z małym ratarstwow swójbju zežiwić, džěłaše Hermann Polan při železnicy. Najprjedy bě tam džěłaćer, pozdžišo stražnik železniskeje zawěry na hłownej dróze mjez Małym Wjelkowom a Budyšinom. Wón wozeni so ze swogej kuzinu Otiliju Awgustu rodž. Polanec ⇒

⇒ z Kubšic (*13.9.1891). Mandželskimaj narodžištaj so synaj Rudolf (*1921) a Kurt (*29.9.1929). Rudolf hižo jako čěšenk zemřě, tak zo Kurt jako jeničke džěčo swojeju staršeju wotrosće.

Nan Hermann Polan zemřě 13.11.1966, mało dnjow po smjerći mandželskeje, kotraž bě 2.11.1966 wumřěła. Susodka Hilde Kernowa rodž. Brankačkec z Radworja běše mandželskeju hač do jeju smjerće hladala, za což wonaj jej swój dom přewostajištaj. Tak přeńdže Polanec mała žiwnosć na Kernec swójbu, doniž ju Kernec wnučki w léce 2014 njeředachu.

Serbska napismowa tafla

Džěd Jan Polan bě w léce 1906 domske swojeje žiwnosće wobnowił a po tym tež nowu bróžnju natwarił. Bróžeń so w oktobře 1914 dotwari, krótko po tym, zo bě Prěnja swětowa wójna wudyriła. Jako wěriwy křesćan, wědomy Serb a přećiwnik wójny přičini na bróžnju drjewjanu taflu ze serbskim napismom:

Twarene w wójnskim ljecze
J. MDCCCCXIV P.

Kneže Spožč nam měř.

Napismo pokazuje na stysk Jana Polana za měrom. Tafla wosta na swojim městnje na bróžni, doniž so – kaž hižo horjeka naspomnjene – w juniju 2013 njewotewza. Za hitlerski čas, wosebje po 1937, žadachu sej „blockwart“, „ortsbauernführer“ a dalši ludžo, zo Polanec serbsku taflu wotewzaja. To pak swójba hladajo na stareho džěda wotpokaza. Kurt Polan měni, zo je dobry počah Jana Polana k baronej von Vietinghoff-Riesch w Njeswačidle wótršim žadanjam zadžěwał.

Kón barona

Dobry počah k baronej měješe swoju přičinu. Raz jěchaše baronesa, jeho džowka, po wokolinje, při čimž jeje kón znjezboži a sej nohu zlama. Mužoj do wjezechu jeho na knježi dwór we Wboho-

Mandželskaj Hermann a Otilija Polanec před swojim domom wokoło lěta 1960

wje. Skótny lěkar chcyše konja zatřělic, štož pak mlodu baronesu jara rudžeše. Tuž Jan Polan, kiž bě tam přitomny, barona prošeše, zo njeby konja zatřělic dał, ale jemu dowěrił, zo by spytał jeho zaso wuhojić. Polanec mějachu hižo přez generacije recepturu žažby, kotruž sej ze 14 wšelakich zelow naměšachu. Z tutej žažbu chcyše Jan Polan konja lěkować. Baron přećiwo radže skótneho lěkarja do teho zwoli. A woprawdže běše kón za něšto njedžel zaso na nohach.

Z teho časa baron Jana Polana znaješe. Běše jemu jara džakowny a jeho z ruku postrowi, hdyž jeho na polach zetka. Tutón přečelny zwisk běše pola wobydlerjow wokolnych wsow znaty a wěsty škit za Polanec swójbu.

Smjerć džěda

Bróžeń běše pak tež wosud Jana Polana. Spočatk lěta 1943 běše so přez njekedžbnosć Kozelec bróžeń we Wbohowje hač do dna wotpalila. Šuler Kurt Polan wotdalo wohenjej přihladowaše a kak ludžo jón podarmo hašeć spytachu. Na wonym dnju dyrbeše swojemu džědej zas a zas dokładnje rozpowědać, što bě widzał. Wohen 86lětneho džěda jara zaběraše. Polanec bróžeń steješe blisko při domskim a džěd přeco jara na to džiwaše, zo njeby ničto na statoku kuril.

W nocy po wohenju we Wbohowje njeměješe Jan Polan žaneho měra. Połny měsačk swěčeše přez wokna a škałby bróžnje. Tuž zalěze starc při krutej zymje w nócnej košli po rěblu horje na synowu łubju, zo by pohladał, hač njeje tam snadž tola někajki wohen. Na łubi pak padny a njemóžeše hižo sam stanyć. Hakle na druhi dzeń rano jeho swójbni pytachu a jeho skónčnje na synowej łubi namakachu. Sylny ukrajski wójnski jaty ze wsy jeho do domu donjese. Po zymskej nocy na łubi Jan Polan na zahorjenje płucow schori a za někotre dny zemřě.

Wnuk wopušći domiznu

Swojeho džěda Jana Polana sej Kurt Polan jara česći. Wón běše kruty a wědomy Serb a džiwaše na to, zo so w swójbje jenož serbsce rěči. Tak tež wnuk Kurt hakle jako šuler w Zarěču pola wučerja Nowaka němšce nawukny. Kurt chcyše so rady stać ze zahrodnikom, ale česla Martin w susodnym Łuze – wón tež ludžom wlosy třihaše – jemu radžeše k powołanju česle. Wšako běše česla Pěčka we Łahowje hižo stary a naslědnik trěbny. Tola wučer Halbauer w Zarěču wobdarjeného šulerja cyle jednorje na wučerskim wustawje w Lubiju přizjewi. Běše to w nalěcu 1943.

Wučerski wustaw běše promilitarisce wusměrjeny a w lécu 1944 dyrbeše Kurt Polan hišće jako „volkssturm“ do wójny. W čěskim Benešovje běše za njeho wójna ke kóncej a wón so domoj do Króńcy wróci. Poda so zaso do Lubija, tónkróc na wyšu šulu, zo by tam maturu zložil. Po maturje wabješe jeho farar Gerhard Wirth w Njeswačidle na duchownstwo, ale wón rozsudži so za studij pedagogiki w Lipsku.

Za swój čas w Lubiju běše so Kurt skupinje přizamknył, kotraž lětaki přećiwo NDRskej statnej ideologiji čiščeše a rozšěrješe. Tuž statna bjezstrašnosć za skupinu pytaše. Dnja 2. oktobra 1950 měješe so Kurt Polan w Lipsku na studij přizjewi. Na tutym dnju, mało hodžin přjede, hač chcyše statna bjezstrašnosć ilegalnu skupinu zajěć, zastupi wón w Lubiju do čaha do Zapadneho Berlina a wopušći na přeco swoju domiznu.

Bywša Polanec, pozdžišo Kernec, mała žiwnosć w Króńcy č. 6 w léce 2006. Na bróžni w pozadku bě tafla přičinjena. Foće: T. Malinkowa, priw.

Džěcatstwo w Małsecach

Serbowka Chrysta Krimmlingowa w Drježdźanach dopomina so na čas před 70 lětami

Bydlu hižo dlěši čas w sakskej stolicy. Wopytuju tu druhdy Serbowku Chrystu Krimmlingowu, kotraž je swoje džěcace lěta w Małsecach přežiwiła. Tuta wjeska blisko Budyšina bu w sydomdžesatych lětach zašeho lětstotka bohužel zničena. Džensa wupřestrěwa so tam Budyski spjaty jězor.

Chrysta Krimmlingowa je so w lěće 1936 narodziła. Wona bě džowka Małsečanskeho kowarja Bartka. Jako jeničke džěčo we wjesce je Chrysta wot swogeho nana serbsce nawuknyła. Druzy starši a tež jeje mać su bohužel w tym času z džěćimi hižo němcowali. Mjez sobu abo ze staršej generaciju pak su tola hišće husto serbsce rěčeli. Mje zajimowaše při naju rozmołwach, kak su ludžo tehdy živi byli:

Busy njejsu w tym času žane přez Małsecy jězdźili. Tež džensa w tajkich małkich wjeskach jenož jara mało busow jězdźi, husto scyła nic, ale džensa ma najwjace ludži awto. To bě tehdy hinak. Hdyž chychu so Małsečenjo do města podać, běhachu do Bórka. Wottam jězdźachu potom z busom do města.

Hdyž bě Bartkec wuj z Drježdźan na wopyće, je wón přeco něšto sobu domoj wzał: běrny, jabłuka, jejka abo druge wěcy, kotrež dóstawaše wot burow, kotrymž bě pomhať. Plody a druge dary burow kładzechu na wozyčk. Z tutym wozyčkom džěchu Chrysta, jeje sotra a jeju wuj hromadže do Bórka. Wuj jězdžeše potom z busom do Budyšina a z čahom dale do Drježdźan.

Chrysta a jeje młódša sotra chodžeštej tež jónu wob tydžen z wozyčkom do Delnjeje Kiny. Tam běštej młyn a wulka pje-karnja. Kupowaštej hnydom wjacore chleby za cyły tydžen.

Kemši chodźachu Małsečenjo do Michałskeje cyrkwyje w Budyšinje. Běhachu přez rjanu krajinu, zdžěla tež přez lěs. Tola bě to zawěsće druhdy tež wobćežne – wosebje při špatnym wjedrje. Lětstotki dołho mějachu serbscy wjesnjenjo składnosć, kóždy njedželu na Bože słowo w mačersćinje sluchać a Boha ze serbskimi kěrlušemi chwalić. To je so w času nacionalsociali-

Kowar Jan Bartko a jeho sotra před Małsečanskej kowarnju

Foto: priwatne

zma bohužel změniło. Chrysta Krimmlingowa njemóže so wjace na serbske kemše w Michałskej cyrkwi dopomnić.

Kaž wjele druhich džěći pomhaše Chrysta popołdnu sobu na polu. Bartkec chodźachu tež rady do holandskich jahodkow a do hribow, kiž roscechu w lěsu blisko Wulkeje Dubrawy. Druhdy pak dóstawa wachu hriby tež wot přiwuznych. Hdyž so na swoje džěcatstwo dopominam, smy hriby najbóle k wječeri z chlebow jědli. Bartkec pak su je k wobjednu z běrnami jědli.

Prašach so Chrysty Krimmlingoweje, što su hewak k jědži měli: K snědani mějachu přeco mlokowu poliwku a butrowu pomazku. Myslach sej, zo kóždy dzeń samsna snědań po wěstym času tak prawje wjace njesłodži. Bartkec Chrysta pak je mlokowu poliwku přeco rady jědła. Na polu ludžo w běhu dopołdnja swačachu. Bartkec mějachu k swačinje najbóle pomazki z kołbasu sobu.

Wobjed doma je zwjetša wowka, něhdyša kucharka, přihotowała. Bartkec mějachu k wobjednu husto někajku poliwku,

potom warjenu zeleninu z běrnami abo pražene jejko, plincy abo tež krupicowu wusmuž z brunej butru. Na kóncu mějachu tež kompot. Haj, jednora jědź, ale móžu sej předstajić, zo je tajki wobjed tež stódať. Trjebamy da woprawdže kóždy dzeń mjaso? Mjaso su ludžo tehdy jenož njedželu jědli, to bě něšto wosebiteho.

K wječeri mějachu Bartkec husto běrny z twarohom. Džiwach so, zo jědźachu jón bjez laneho wolija. Hakle po wójnje jědźachu twaroh z lanym wolijom. Hdyž pak su w zymje swinjo rězali, su k wječeri tež raz běrny a třepotawku měli. Druhdy pak dyrbyeše w kropje muka dosahać – potajkim poliwka kaž k snědani, kotraž pak njebě z mlokom, ale jenož z wodu warjena.

Žiwjenske poměry běchu před 70 lětami wězo hinaše hač džensa. Za mnje je přeco zajimawe, hdyž mi něchtó tajke wosobinske dopomnjenki powěda. Wjeselu so, zo móžach tójšto zajimaweho zhonić wot poslednjeje Serbowki, kotraž je swoje džěcatstwo w Małsecach přežiwiła.

Měrcin Schünemann

Hdžež běchu něhdy serbske wsy Małsecy, Hněwsecy a Wownjow, wupřestrěwa so džensa Budyski spjaty jězor.

Foto: priwatne

Powěsće

Wjazońca. We Wjazońcy hotuja so na poswjećenje štyrjoch nowych mjedžanych zwonow. Tute běchu so 27. junija w lijerni Bachert w Karlsruhe leli, so tydženje po tym wot wěcywustojnych na swoju kwalitu pruwowali a so jako dobre spoznali. We Wjazońcy so čím bóle přez to wjesela, dokelž bě wosada hižo před lětom štyri zwony w druhej lijerni leć daća, kotraž so njeběchu radžili. Poswjećenje nowych zwonow budže njedźelu, 12. oktobra.

Zły Komorow. W tudyšej Serbskej cyrkwi swjećachu 3. awgusta němsko-delnjoserbske kemše. Wosadny farar Manfred Schwarz měješe liturgiju, farar n. w. Dieter Schütt předowanje a dr. Madlena Norbergowa čitanja. Na kemšach swjećachu zdobom křćeńcu, na kotrejž wukřičichu małego Korlu Wosluka, kotrehož swójba ma serbske korjenje w Lejnye pola Wojerec.

Budyšink. Z wobdźělnikami serbskeho nabožneho tydženja w Chrósćicach wopyta tamniši wosadny farar Clemens Hrjehor w prózdnicach starožitnu cyrkej w Budyšinku. Kurt Latka z Přiwćic wjedžeše wopytowarjow po Božim domje a rozprawješe jim w serbskej rěči wo stawiznach a přítomnosći Budyšinskeje cyrkwe a wosady.

Budyšin. We wobłuku Serbskeje lětnjeje šule, kotraž so w awgusće tydžen w Lipsku a po tym tydžen w Budyšinje wotmě, zeznachu so wobdźělnicy z tu- a wukraja tež z ewangelskimi Serbami a kónčinami. W Hodžiju zhonichu wo wosebitosćach wosadneho žiwjenja a w Zahorju zanjesechu při pomniku Korle Awgusta Kocora serbsku hymnu. W Bukecach přednošowaše stawiznarka Lubina Malinkowa wo pietizmje a ewangelskich Serbach. Ekskursija wjedžeše wobdźělnikow tež na Njepilic statok w Rownom, do wjesneho muzeja w Dešnje a do Krabatoweho młynka w Čornym Chotmcu.

Berthelsdorf. W bywšim hrodze hrabje Zinzendorfa w Berthelsdorfje předstaji profesor teologije Peter Zimmerling z Lipska 13. awgusta swoju nowu knihu wo Ochranowskich

heslach, kotraž je njedawno pod titulom „Die Losungen – eine Erfolgsgeschichte durch die Jahrhunderte“ wušla. W njej předstaji nimo stawiznow heslow tež někotrych jich wuznamnych čitarjow, ke kotrymž słušachu mjez druhim Otto von Bismarck, Jochen Klepper a Dietrich Bonhoeffer. Jeničce w Němskej wuchadžeja hesla wob lěto w nakładze wjac hač 800 000 eksemplarow.

Minakał. We wobłuku 11. hrodowego swjedženja w Minakale wotměchu so njedźelu, 17. awgusta, swjedženske kemše w hrodowym parku, na kotrychž so 600 ludźi wobdźěli. Božu službu swjećěše wosadny farar Steffen Hirsch; skupina Four Friends, kotrejž přisluša tež Minakałski hrodowy knjez Hermann Fuchs, ju ze spěwom a hudźbu wobrubu. Hižo sobotu wječor bě kwartet wulku ličbu připoslucharjow z wulkotnym koncertom zahorił.

Dary

W juliju je so dariło za Pomhaj Bóh 12 eurow. Bóh žohnuj dar a darićela.

Spominamy

Před 200 lětami, 6. septembra 1814, narodzi so **Christoph Samuel Daniel Schondorf** jako syn garbarja w Schwerinje. W młodych lětach přesydli so do Berlina, hdžež haješe wuski zwisk k tamnišej Ochranowskej wosadze. 1837 zwołachu jeho do Małego Wjelkowa a přiwzachu jeho 1839 do bratrowskeje wosady. Z Ochranowa bu 1853 jako duchowny k wupućowanym Němcam do Awstralskeje wupósłany. Nalěto 1854 zahaji swoju službu w sydlišću Light Pass, 1856 založi zhromadnje ze swojimi wosadnymi Bethel, přenju Ochranowsku wosadu w Južnej Awstralskeje. W tamnišej wokolnje běchu sej tež pobožni Serbja z wuchodnych Budyskich kónčin nowu domiznu namakali a sej swoje sydlišće Ebenezer založili. Nawjedowani wot Draždžičana Jana Swory prošachu Schondorfa, zo by jich tak dołho duchownje zastarał, doniž njezměja swojskeho serbskeho fararja z Łužicy. Tak bu Schondorf z duchownym Serbow w Awstralskeje. Za čas swojeho přebywanja w Małym Wjelkowie bě tak derje serbsce nawuknył, zo móžeše so z nimi – wosebje ze žonami, kiž němsce njemóžachu – w jich maćeršćinje dorozumić. Pječa je tež serbsce předował. Po tym zo bě 1859 znjezbožil, dyrbyeše serbsku wosadu spuścić. 1877 poda so na wuměnk a zasydli so na swojej priwatnej ležownosći w Bethelu, hdžež 1898 zemře. *T.M.*

Přeprašujemy

01.09. pónđzela

10.30 ekumeniski nyšpor za Serbsku srjedźnu šulu w Budyšinje w Michałskej cyrkwi (sup. Malink, farar Šćapan)

07.09. 12. njedźela po Swjatej Trojicy

10.00 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michałskej z kemšemi za dźěci (sup. Malink)

12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (sup. Malink)

10.09. srjeda

19.00 Rakečanska bjesada w farskej bróžni

14.09. 13. njedźela po Swjatej Trojicy

10.00 serbsko-nimska namša we Wětošowje
14.30 wosadne popođnje w Slepom (sup. Malink)

18.09. štwórtk

18.30 Bukečanska bjesada na farje

21.09. 14. njedźela po Swjatej Trojicy

08.30 kemše z Božim wotkazanjom w Poršicach (sup. Malink)

12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (farar Rummel)

22.09. pónđzela

15.00 wosadne popođnje w Malešecach (sup. Malink)

28.09. 15. njedźela po Swjatej Trojicy

08.00 wotjězd Serbskeho busa w Budyšinje
09.30 dwurěčne kemše na Njepilic statoku w Rownom

12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (sup. Malink)

30.09. wutora

14.00 wosadne popođnje pola Kowarjec we Wuježku pola Wósporka (sup. Malink)

05.10. 16. njedźela po Swjatej Trojicy

09.30 dwurěčne kemše w Bukecach (farar Haenchen)

10.00 kemše w Budyšinje w Michałskej cyrkwi (sup. Malink)

12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (farar Haenchen)

Pomhaj Bóh
časopis ewangelskich Serbow
ISSN 0032-4132

Wudawaćelej: Serbski wosadny zwjazk, Serbski kěrchow/Wendischer Kirchhof 1, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangelske towarstwo z.t., Privatny puć/Privatweg 21, 02625 Budyšin/Bautzen
Zamołwita redaktorka: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03591/600711, e-mail: PomhajBoh@gmx.de)
Čisć: Lessingowa čisćernja, Kamjenc
Postvertriebsnummer: F 13145

Zhotowjenje a rozšěrjenje: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625
Abonement a dary: Serbske ewangelske towarstwo, Kreissparkasse Bautzen
IBAN: DE03 8555 0000 1000 0831 67
BIC: SOLADES1BAT

Pomhaj Bóh wuchadza měsacnje. Spěchuje so wot Załožby za serbski lud, kotraž dóstawa lětnje přiaražki Zwjazka, Swobodneho stata Sakskeje a Kraja Braniborskeje.
Lětny abonement plaći 8 eurow.